

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/98/13-18>

Əlöysəd Əsgərov
Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru
alovsad.asgarov@mail.ru
Bəsti Novruzova
Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
elekberlimehemmed@mail.ru

PORTFEL İNVESTİSİYALARININ NÖVLƏRİ VƏ İNFLYASIYA PROBLEMLƏRİ

Xülasə

Ölkədə səhm və istiqrazların maliyyə aktivləri kimi təhlilində istehsal təlabatının yaradılması təhlil edilib. Azərbaycanda investisiya portfelinin diversifikasiyasının reallaşdırılmasında hazırkı vəziyyəti araşdırılıb. Qarşılıqlı pay investisiya fondlarının strukturunun yaradılmasında investisiyanın vəziyyəti təhlil edilib. Aktivlərin gəlirlilik norması və arbitraj əmsalları göstərilib. Azərbaycanda investisiyaların səmərəlilik göstəricilərindən istifadə təhlil edilib. İnflyasiyanın təsiri məsələlərində maliyyə sisteminin vəziyyəti araşdırılıb. Portfel investisiyanın əsas xüsusiyyətləri təhlil edilmişdir.

Açar sözlər: səhm, istiqrazlar, pay investisiyaları, arbitraj əmsalları, investisiyanın səmərəliliyi, investisiyanın iqtisadi mahiyyəti, gəlirlilik əmsali

Aloysad Asgarov
Azerbaijan State Agrarian University
PhD in economics
alovsad.asgarov@mail.ru
Basti Novruzova
Azerbaijan State Agrarian University
elekberlimehemmed@mail.ru

Types of portfolio investments and inflation problems

Abstract

When analyzing stocks and bonds as financial assets in the country, the creation of industrial demand was analyzed. The current situation in the implementation of diversification of the investment portfolio in Azerbaijan was studied. The rate of return on assets and arbitrage coefficients are indicated. The use of investment efficiency indicators in Azerbaijan is analyzed. The state of the financial system was examined from the point of view of the influence of inflation. The main characteristics of portfolio investment are analyzed.

Keywords: shares, bonds, mutual investments, arbitrage coefficients, investment efficiency, economic nature of investments, profitability ratio

Giriş

Beləliklə, bazarda investisiya qiymətli kağızların (səhm və istiqrazlar) yerləşdirilməsi həyata keçirilir, onların təkrar ticarəti isə standart bazarda həyata keçirilir. Alternativ bazarda birjanın listing proseduru keçməyən səhmlər ticarət olunur. İntestisiya qiymətli kağızlarının yerləşdirilməsi emitentin investisiya qiymətli kağızlarını onların ilk mülkiyyətçilərinin əldə etməsidir. İntestisiya qiymətli kağızlarının kütləvi təklifi emissiya prospekti ilə müşayiət olunur. Emitent və ya investisiya qiymətli kağızlarını təklif edən şəxs investisiya qiymətli kağızlarının tənzimlənən bazarda ticarətə buraxılması üçün emissiya prospekti tərtib etməlidir. Emissiya prospektində emitentin maliyyə vəziyyəti və emissiya edilən investisiya qiymətli kağızları ilə təsbit

edilmiş hüquqlar əks olunmaqla mətni dəqiq və səlis olmalıdır. Qanunla müəyyən edilmiş hallarda emissiya prospektinin əvəzinə informasiya memorandumu tərtib edilir. Bütün dövlət qiymətli kağızların buraxılışı emissiya prospektinin dərc edilməsindən azaddır (1).

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi bankı tərəfindən buraxılmış qısamüddətli notlar və Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən buraxılmış Dövlət istiqrazları, o cümlədən Bank Nəzarəti üzrə Bazel Komitəsi tərəfindən tövsiyə edilən Bazel II prinsiplərinə uyğun olaraq sıfır riskli və ya risksiz hesab edilən istiqrazlara şamil edilmir. Yaxşı olar ki, Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən buraxılmış səhmlər də İnvestisiya qiymətli kağızlarının kütləvi təklifi emissiya prospekti ilə müşayiət olunsun. Emitent və ya investisiya qiymətli kağızlarını təklif edən şəxs investisiya qiymətli kağızlarının tənzimlənən bazarda ticarətə buraxılması üçün emissiya prospekti tərtib etməlidir. Emissiya prospektində emitentin maliyyə vəziyyəti və emissiya edilən investisiya qiymətli kağızları ilə təsbit edilmiş hüquqlar əks olunmaqla mətni dəqiq və səlis olmalıdır. Qanunla müəyyən edilmiş hallarda emissiya prospektinin əvəzinə informasiya memorandumu tərtib edilir. Bütün dövlət qiymətli kağızların buraxılışı emissiya prospektinin dərc edilməsindən azaddır (Ataşov, Novruzov, İbrahimov, 2014).

Səhmlər - korporativ mülkiyyətdə payı ifadə edir. Əgər investor korporativ səhmlərin 1% sahibdirsə, bu ona səhmdarların ümumi yığıncağında 1% səs və şirkətin gələcək gəlirlərindən 1% pay əldə etmək hüquqlarını verir. Lakin heç kəs investora şirkətin gələcək fəaliyyətinin müvəfəqiyyətli olmasına və gəlir əldə edilməsinə zəmanət vermir. Səhmlər öz növlərinə görə sadə, adlı, imtiyazlı olurlar. Sadə və adlı səhmlər eyni hüquqa (səs vermək, mənfəətdən dividend almaq və müəssisə əmlakının bölgüsündə pay hüququna sahib olmaq) malikdirlər bir istisna ilə ki, adlı səhmin üzərində sahibinin adı yazılır. İmtiyazlı səhm üzrə şirkət mənfəət və yaxud zərərdən aslı olmayaraq öz borc öhdəliyini yerinə yetirməlidir. İmtiyazlı səhmlər səs hüququna malik olurlar və istənilən zaman şirkət tərəfindən dəyəri ödənilməklə geriyyə çağrıla bilərlər (Abbasov, 2005).

Şirkətlər çox zaman maliyyə itkiləri ilə qarşılaşır və müflis olurlar. Bu halda müflisləşmə haqqında qərarı məhkəmə verir və şirkət borclarının qaytarılması üçün inzibatçı təyinin edir. İnzibatçı şirkətin kreditör borclarının geri qaytarılmasını təmin edir və şirkətin mülkiyyətində olan aktivlərin satışını təşkil edir. Aktivlərin satışından daxil olan vəsait şirkətin ümumi borcunan çox və yaxud az ola bilər. Az olduğu halda şirkətə borcverənlər tam məbləğdə öz vəsaitlərini geriyyə ala bilmir və müəyyən məbləğdə ziyan etmiş olurlar (Ataşov, Novruzov, İbrahimov, 2009: 85).

İstiqrazlar - dövlət orqanları və şirkətlər tərəfindən təqdim olunan borc öhdəliyi müqaviləsidir. Təcrübədə onların işləmə prinsipinin bir neçə ardıcılığı mövcuddur. Öncə investor dövlət orqanına və yaxud şirkətə müəyyən məbləğdə vəsaiti müəyyən olunmuş müddətə borc verir. İstiqrazın qiyməti bu halda, eyni risk qrupuna daxil olan digər şirkətlərin istiqrazlarının gəlirlilik normasından aslı olur, belə ki, həmin istiqrazlar alternativ investisiyalar hesab edilir. Burada investorun əsas risk təhlükəsi, dövlət orqanının və yaxud şirkətin özünü müflis (*defolt*) elan etməsi ilə bağlıdır. Bu halda investor həmin istiqrazlar üzrə heç bir ödəniş əldə edə bilmir. Bu risk şirkətlərdə dövlət orqanları ilə müqayisədə daha çoxdur, lakin dövlət orqanları da müəyyən hallarda bu problemlə üzləşirlər. Bu o vaxt baş verir ki, istiqraz ödənişlərinin həyata keçirilməsi üzrə dövlət kifayət qədər vergi ödənişlərini büdcəyə toplaya bilmir. Siyasi baxımdan hökumətin istiqrazlar üzrə defoltun elan etməsi bir çox hallarda daha asand yol hesab edilir, nəinki müəyyən büdcə xərclərinin ixtisarı. Defolt halında istiqrazlar üzrə ödənişlər dayandırılır. Lakin hökumət çox nadir hallarda öz istiqraz öhdəlikləri üzrə defolt elan edir və yaxud etmir. Ən azından hökumət həmin ödənişlərin həyata keçirilməsi üçün, pul çap edib ödəyə bilər (Kərimov, Babayev, 2007).

İstiqrazlarla səhmlər arasında əsas fərq bundan ibarətdir ki, investor istiqraz üzrə əldə edəcək gəliri daha dəqiq proqnozlaşdırır (defolt amili istisna olmaqla). Bunun əksinə olaraq səhmlərin qiyməti və dividendlər, müxtəlif iqtisadi amillərin (resursların qiyməti, istehlac zövqləri, vergi qanunvericiliyi və sairin dəyişməsi) təsiri nəticəsində tez-tez dəyişir. Bu səbədən istiqrazlar səhmlərlə müqayisədə daha az riskli investisiyalar hesab edilir. Lakin elə bu səbəbdən irəli gələrək istiqrazlar üzrə ödənilən illik gəlir dərəcəsi, dividendlər üzrə ödənişlərin ümumi səviyyəsindən hər zaman aşağı olur. Müqayisə üçün qeyd etmək olar ki, 1926-2009-cü il dövrü üçün dünyada səhmlər

üzrə ödənilən dividendlərin illik faiz dərəcəsi orta hesabla 11%-dən çox olmuşdur, istiqrazlar üzrə isə - illik 6% həddini az miqdarda keçmişdir (Abbasov, 2005).

İnvestisiya portfelinin diversifikasiyası, investisiya portfelinin formalaşdırılmasında investorlar öz maliyyə vəsaitlərini sərbəst qaydada bir növ investisiya üzrə (misal üçün yalnız bir şirkətin səhmlərini alınması) və yaxud bir neçə növ investisiyalar üzrə (müxtəlif şirkətlərin səhm və istiqrazların alınması) yerləşdirə bilər. İnvestisiya portfelinin ümumi risklərinin azaldılması üçün müxtəlif növdə maliyyə aktivlərinə edilən investisiya strategiyası-diversifikasiya adlandırılır (Sadıqov, Bədəlov, 2003). İntestor öz maliyyə portfelini yalnız bir şirkətin səhmləri əsasında qurduğu halda, həmin səhmlərin bazarda qiymətinin aşağı düşməsi, bütün portfelin dəyərsizləşməsinə səbəb ola bilər. Əksinə bir çox maliyyə aktivləri əsasında formalaşdırılmış investisiya portfelini bir aktivin qiymətinin aşağı düşməsi nəticəsində az dəyərini itirir və başqa aktivlərdən əldə olunan gəlir hesabına yaranmış zərəri bağlayır. Lakin burada bir vacib məqamı qeyd etmək lazımdır ki, diversifikasiya hər zaman investisiya portfelinin risklərini tam sığortalaya bilmir. Belə ki, iqtisadiyyatda mövcud olan tənəzzül dövründə, həttdə ən mükəmməl diversifikasiya edilmiş investisiya portfelinə daxil olan aktivlərin dəyəri ucuzlaşır (Bağırov, Həsənlı, 2011: 184).

Maliyyəçilər hər bir konkret investisiya üzrə riski iki hissəyə ayırırlar:

- diversifikasiya edilən risk;
- diversifikasiya edilməyən risk.

Diversifikasiya edilən risk- bu konkret investisiyaya (maliyyə aktivinə) xas olan riskdir, hansını ki diversifikasiya vasitəsi ilə sığortalamaq olur. Misal üçün kərə yaği istehsal edən şirkət hər zaman bitki yağlarına mövcud olan tələbatın artmasından ehtiyatlanır. İntestor bu halda kərə və bitki yağları istehsal edən hər iki şirkətin səhmlərini almaqla öz risklərini sığortalamış olur. Adətən bunların birinin səhm qiymətinin aşağı düşməsi digərinin bahalaşmasına səbəb olur. Nəticədə bir tərəfdən yaranan zərər, digər tərəfdən yaranan əlavə gəlir hesabına ödənilir (Zeynalov, 2008).

Diversifikasiya edilməyən risk - eyni zaman kəsiyində, bütün maliyyə aktivlərinin ucuzlaşmasına səbəb olan riskdir. Bu halda investisiya portfelində heç bir müsbət dəyişiklik müşahidə olunmur ki, bir tərəfdən hər hansı aktivlərin ucuzlaşması nəticəsində yaranan zərər, digər tərəfdən başqa növ aktivlərin bahalaşması hesabına əvəzləşsin. Bu riskin ən yaxşı nümunəsi - biznes tsikldə fond birjalarında baş verən hadisələrdi, harada ki, ressesiya birjada ticarət olunan bütün maliyyə aktivlərin qiymətini ucuzlaşdırır (Zeynalov, 2008).

Lakin buna baxmayaraq diversifikasiya edilmiş portfelin yaradılması, maliyyə sahəsində risklərin ən səmərəli sığortalama üsullarından biri hesab edilir. Ən azından bu halda diversifikasiya riski aradan qaldırılmış olur. İntestor yeni investisiya növünü (maliyyə aktivini) öz portfelinə daxil edəndə artıq diversifikasiya riskini fikirləşmir, belə ki, artıq onun portfelini kifayət qədər fərqli şirkətlərin səhm və istiqrazları ilə diversifikasiya edilmişdir. Onu düşündürən yalnız yeni investisiyadan gələcəkdə əldə edilə bilən gəlir səviyyəsi və devirsifikasiya edilməyən riskdir. Bu iki amilin bir biri ilə qarşılıqlı əlaqəsi əgər investor üçün cəlbədicə olursa investor maliyyə aktivini almır və öz investisiya portfelinə daxil etmir (Kərimov, Babayev, 2007).

Qarşılıqlı İnvestisiya fondları -investorlardan vəsait cəlb edib səhm, istiqraz və digər qiymətli kağızlara investisiya edən kollektiv investisiya fondudur. Fondun peşakar idarə edilən maliyyə portfelini olur hansı ki menecerlər tərəfindən idarə olunur. Portfel investorların vəsaiti hesabına formalaşdığı üçün ilin sonunda yaranan gəlir və yaxud zərər investorlar arasında bölüşdürülür. ABŞ-da hal-hazırda mövcud olan 800-dən çox Qarşılıqlı İnvestisiya fondları hər biri ayrı-ayrılıqda öz portfellərinin formalaşdırılmasında üstünlüyü xüsusi növ qiymətli kağızlara yönəldillər. Misal üçün bir neçə fondlar yalnız yüksək texnologiyalar sahəsində çalışan xırda şirkətlərin səhm və istiqrazlarına üstünlük verirlər, digərləri isə yalnız dövlət orqanlarının buraxdığı istiqrazları alırlar. Bunlardan əlavə İndeks Qarşılıqlı İnvestisiya Fondları mövcud olur, hansılar ki maliyyə portfelini konkret bir qrup şirkətlərin qiymətli kağızları əsasında formalaşdırılır. Həmin bir qrup şirkətlərə məxsus səhm və yaxud istiqrazların bazarda qiymət dəyişməsi real vaxt rejimində indekslər vasitəsi izlənilir. Misal üçün Standarts & Poors 500 ABŞ-ın 500 ən iri şirkətlərinin zaman çərçivəsində qiymət dəyişməsinin izləyir. Lehman 10-Year Corporate Bond seçilmiş şirkətlərin bazarda 10 ildən

çox ticarət olunan qiymətli kağızlarının indekslərini real vaxt rejimində tərtib edir (Məmmədov, 2021).

Qarşılıqlı İnvestisiya Fondları idarəetmə xüsusiyyətlərinə görə aktiv və passiv idarə olunan fondlara bölünür. Aktiv idarə edilən fondlarda portfel menecerləri müntəzəm olaraq aktivləri alıb satmaqla yüksək mənfəət əldə etməyə çalışırlar. Bunların əksi olaraq İndeks Qarşılıqlı İnvestisiya Fondları passiv idarə olunan fondlar hesab edilir. Burada investisiya portfeli öncədən müəyyən olunmuş şirkətlərin səhmləri və istiqrazları əsasında formalaşdırılır. Bu şirkətlərin qiymətli kağızları baza indeksi (aktiv) kimi müəyyənləşdirilir və növbəti qiymətli kağızların alınması baza aktivlərinin qiymət indeksinə uyğun qaydada seçilib alınır (Ataşov, Novruzov, İbarhimov, 2009: 85).

Aktivlərin gəlirlilik norması və arbitraj və investisiya gəlirliliyinin hesablanması maliyyə aktivlərinə investisiyalar etdikdə, onların başlıca məqsədi həmin aktivlər vasitəsi gələcəkdə gəlir əldə etməkdir. Bu əməliyyatın ən sadə forması gələcəkdə satıb gəlir əldə etmək məqsədi üçün aktivin alınmasıdır (Məmmədov, Zeynalov, 2007).

İnvestisiyalardan mənfəət və ya zərərin əldə olunmasını qiymətləndirmək üçün iqtisadçılar xüsusi yanaşma tətbiq edirlər, hansı ki, aktivdən gələcəkdə əldə oluna biləcək bir və yaxud bir neçə növ gəlirləri nəzərə ala bilər. Bu yanaşma gəlir normasının faiz nisbəti ilə ölçülməsidir. Gəlir normasının faiz nisbəti ilə ölçülməsi, aktivin alınmasına sərf olunmuş vəsait müqabilində bir il ərzində əldə olunmuş gəlir və yaxud zərərin faizlə ölçülən nisbəti kimi başa düşülür (Novruzov, Hüseynov, 2007).

Aktivlərin qiyməti və gəlirlilik norması maliyyə iqtisadiyyatının əsas fundamental qanunu bundan ibarətdir ki, müəyyən şərtlərin bərabərliyi şəraitində, investisiyaların gəlirlilik norması, investisiyaların dəyəri ilə tərs mütanasiblik təşkil edir. Başqa sözlərlə sabit gəlir gətirən aktivin alınmasına nə qədər böyük həcmdə vəsait sərf olunursa bir o qədər investisiyanın gəlirlilik norması aşağı düşür. Bu proses eyni olaraq əmlak icarəsində də təkrarlanır (Zeynalov, 2008). Əmlakın dəyəri artıqca ondan əldə olunan gəlir aşağı düşməyə başlayır. Bunların hamısının əsas səbəbi bundan ibarətdir ki, aktiv üzrə ödənilən illik gəlirlər hər zaman sabit və öncədən təyyin olunmuş olur. Nəticədə investor nə qədər yüksək qiymətə aktiv əldə edərsə, bir o qədər həmin aktiv üzrə gəlirlilik norması aşağı səviyyədə olacaq (Məmmədov, 2021).

Arbitraj-eyni risk kateqoriyasına aid edilən lakin müxtəlif gəlirlilik norması ilə fərqlənən maliyyə aktivlərinin alqı-satqı əməliyyatı nəzərdə tutulur, hansının ki, təsiri nəticədə həmin aktivlər üzrə gəlirlilik norması bərabərləşir.

Məsələn, zənn edək ki, iki fərqli bazarda idman ləvazimatları istehsal edib satan **A** və **B** şirkətləri mövcuddur. Həmin şirkətlərin səhmlərinin dəyəri eyni olmasına baxmayaraq, **A** şirkətin səhmləri üzrə illik gəlirlilik norması 15%, **B** şirkətin isə- 10% təşkil edir. İnvestorlar bu halda **B** şirkətinin səhmlərini satıb **A** şirkətinin səhmlərini almağa çalışacaqlar. Nəticədə maliyyə aktivlərinin tərs mütanasiblik qanununa əsasən **A** şirkətinin səhmləri bahalaşacaq və gəlirlilik norması aşağı düşəcək, **B** şirkətin isə səhmləri ucuzlaşacaq lakin gəlirlilik norması artacaq (MakKonnell, Stenli, Bryu, 2009; 14).

A şirkəti - 1səhm = 100 \$, illik gəlirlilik 15\$ və yaxud 15% təşkil edir.

B şirkəti - 1səhm = 100 \$, illik gəlirlilik 10\$ və yaxud 10% təşkil edir.

Arbitraj vəziyyətinin nəticəsi:

A şirkəti - 1səhm = 120 \$, illik gəlirlilik 15\$ və yaxud 12.5% təşkil edir.

B şirkəti - 1səhm = 80 \$, illik gəlirlilik 10\$ və yaxud 12.5% təşkil edir.

Burada maraq doğuran amilin biri də budur ki, bəzən maliyyə bazarlarında aktivlərin gəlir normalalarının bərabərləşməsi çox böyük sürətlə baş verir. Sövdələşmələrin bağlanma dinamikasından aslı olaraq bir çox hallarda bu proses bir neçə saat və yaxud bir neçə dəqiqə çəkir. Arbitraj prosesi xırda investorlar üçün çox böyük imkanlar yaradır, belə ki, onlar çəkinmədən alternativ şirkətlərin səhmlərinə investisiya edə bilirlər, əmin olaraq ki, arbitraj gəlirlilik normalalarını bərabərləşdirəcək (Qruber, 2021: 896).

Nəticə

Maliyyə strukturu əmsalları – müəssisənin öz öhdəliklərinin icra etmək (ödəmək) səviyyəsini ifadə edir.

Maliyyə strukturu əmsalları iki hissəyə ayrılır:

- ödəmə qabiliyyəti əmsalları;
- əhatəlik əmsalları.

Ödəmə qabiliyyəti əmsalları.

- Cəmi borclar mühasibat tarixinə
1. Aktivlərin borclanma əmsalları = -----
Cəmi aktivlər mühasibat tarixinə
Uzun müddətli borcların cəmi müh. tarixinə
2. Aktivlərin uzun müddətli = -----
borclanma əmsalı Cəmi aktivlər mühasibat tarixinə
- Cəmi borclar mühasibat tarixinə
3. Səhmdar kapitalın = -----
borclanma əmsalı Cəmi səhmdar kapital mühasibat tarixinə
- Cəmi aktivlər mühasibat tarixinə
4. Maliyyə levereci = -----
Cəmi səhmdar kapital mühasibat tarixinə

Bu əmsal müəssisənin mənfəət əldə edilməsində, cəlb olunmuş kapitaldan istifadə səviyyəsini ifadə edir.

Əhatəlik əmsalları.

- Mənfəət (EBİT) müh. tarixinə
1. Faizlərin ödəmə əmsalı = -----
Öhdəliklər üzrə hesablanmış faiz borcu müh. tarixinə
- Mənfəət EBİT + Lizinq üzrə ödənişlər (muh.tarixinə)
əhatalik əmsalı
2. Öhdəliklər üzrə sabit ödənişlərin = -----
Öhdəliklər üzrə hesablanmış faiz borcu + Lizinq
üzrə ödənişlər (m.t.)
- Əməliyyat pul axını (CFO) + Öhdəliklər üzrə hesablanmış
faiz borcu + Mənfəət vergisi faiz borcu əhatalik əmsalı
3. Əməliyyat pul axınının = -----
Öhdəliklər üzrə hesablanmış faiz borcu

Bu əmsal Əməliyyat Pul axınının faiz borclarını ödəmək qabiliyyətini ifadə edir.

Əməliyyat pul axını (CFO)= Xalis mənfəət + Amortizasiya+ İşçi kapitalda artım (azalma)

- Əməliyyat pul axını (CFO)
4. Əməliyyat pul axınının = -----
borc əhatəlik əmsalı Cəmi borclar mühasibat tarixinə

Bu əmsal Əməliyyat Pul axını hesabına müəssisə borclarının tam ödənilməsinə hansı müddətin tələb olunmasını ifadə edir (Frederik, Mişkin, 2021).

İnvestisiyaların səmərəlilik göstəricilərinə inflyasiyanın təsiri. İstənilən halda sahibkarları investisiya etməyə sövq edən əsas amil mənfəət normasıdır. Mənfəət normasının yüksək olması, istehsal olunan məhsulun məhsuldarlıq və keyfiyyət göstəricilərindən aslıdır. Yüksək mənfəət norması investisiyaların qısa müddətdə özünü doğrultmasına səbəb olur. İnvestisiyaların səmərəlilik göstəriciləri sadə və mürəkkəb üsulla müyyən edilir. Sadə üsulla investisiyaların rentabelik və özünü doğrultmaq müddəti aşağıdakı kimi hesablanır (Sadıqov, Hüseynov, Zeynalov, 2007):

$$I_r = \frac{Mənfəət}{İnvestisiya məbləğinə}; T_i = \frac{İnvestisiya məbləği}{Mənfəət}$$

Lakin bu düsturlar qısa müddətli investisiyaların səmərəlilik göstəricilərinin hesablanmasında daha çox istifadə olunur və inflyasiya səviyyəsinin aşağı olmasından onu nəzərə almır. Lakin inflyasiyanın ümumi investisiyalara təsiri çox mənfə qiyətləndirilir. Belə ki, inflyasiyanın təsiri nəticəsində amortizasiya fondunun dəyərsizləşməsi baş verir və əsas fondların yenilənməsində vəsait çatışmamazlığı yaranır (sürətləndirilmiş amortizasiya bu halda tətbiq olunur). Başqa bir problem bundan ibarətdir ki, sahibkar investisiyanı indiki zamanda həyata keçirir, lakin investisiyadan əldə olunan səmərə ona dəyərsizləşmiş vəsait formasında qayıdır. Hesab edilir ki, inflyasiya dövründə özünü ödəmə müddəti qısa olan investisiyalara üstünlük verilməlidir.

İnflyasiya amilinin zərərini dəqiq müəyyənəşdirmək üçün diskontlaşdırma düsturlarından istifadə edək (Məmmədov, 2021).

Ədəbiyyat

1. «İnvestisiya fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
2. Ataşov, B., Novruzov, N., İbrahimov, E. (2014). Maliyyə nəzəriyyəsi. Bakı.
3. Abbasov, A.N. (2005). Qiymətli kağızların formalaşması və inkişafı. Bakı.
4. Ataşov, B.X., Novruzov, N.A., İbrahimov, E.Ə. (2009). Müəssisənin maliyyəsi. Bakı, 85 s.
5. Kərimov, A.E., Babayev, A.A. (2007). Qiymətli kağızlar bazarı. Bakı.
6. Sadıqov, M.M., Bədəlov, Q. (2003). Maliyyə resursları və maliyyə bazarı. Bakı.
7. Bağırov, D, Həsənli, M. (2011). Maliyyə. Bakı, 184 s.
8. Zeynalov, V.D. (2008). Maliyyənin əsasları. Bakı.
9. Zeynalov, V.D. (2008). Beynəlxalq maliyyə. Bakı.
10. Məmmədov, S.M. (2021). Rəqəmsal keçid və elmi texnoloji inkişafın sürətləndirilməsi zəruriliyi. Bakı.
11. Məmmədov, Z.F., Zeynalov, V.Z. (2007). Maliyyə pul tədavülü və kredit. Bakı.
12. Novruzov, N.A., Hüseynov, X.Ə. (2007). Maliyyə. Bakı.
13. Mak Konnell, R., Stenli, L., Bryu. (2009). Ekonomika, 19-ye izdaniye.
14. <https://agroecomics.az/az/article/34/isgaldan-azad-olunan-erazilerimizde-kend-teserrufa/>
15. Qruber, C. (2021). Dövlət maliyyəsi və dövlət siyasəti. Bakı: Worth Publishers, TEAS Press Nəşriyyat evi, 896 s.
16. Frederik, S., Mişkin. (2021). Pul, bank və maliyyə bazarlarının iqtisadiyyatı. Bakı: TEAS Press Nəşriyyat evi, 700 s.
17. Sadıqov, M., Hüseynov, A., Zeynalov, V. (2007). Korporativ maliyyə. Bakı.

Göndərilib: 07.11.2023

Qəbul edilib: 02.01.2024